

“La caiguda de Mallorca fou una gran derrota per a l’islam”

La crònica àrab de la conquesta de Malloca, el *Kitab Ta'rih Mayurqa* –o *Llibre de la història de Mallorca*–, fou escrita al segle XIII per Ibn Amira al-Mahzumi, un prestigiós intel·lectual que va néixer a Alzira quan el País Valencià formava part encara d'Al-Andalus. El professor Ben Mammar (Tilimsen, Algèria, 1962) va localitzar el manuscrit en un arxiu del seu país i el va editar en àrab l'any 2007. Recentment, la Universitat de les Illes Balears n'ha publicat la versió catalana, amb una traducció a càrrec de l'historiador Guillem Rosselló i de l'arabista Nicolau Roser, de la qual EL TEMPS va donar compte a final d'abril (vegeu el número 1.298). La setmana passada Ben Mammar va participar en la presentació d'aquest llibre a Barcelona, organitzada pel IEMed, l'Institut Europeu de la Mediterrània.

—Senyor Ben Mammar, els historiadors consideraven que el manuscrit de la crònica àrab de la conquesta de Mallorca s'havia perdut. Com el vau trobar?

—Va ser casualitat. El manuscrit és en un arxiu privat de Tinduf, a 1.600 quilòmetres d'Orà. Això és important, perquè Tinduf és en una zona desèrtica amb un clima molt sec. Per això els manuscrits s'hi conserven molt bé, a diferència de llocs més humits d'Algèria. Malauradament, al meu país els documents antics, sobretot els dels arxius privats, es troben en força mal estat, perquè no hi ha res per a tractar-los. Només a la Biblioteca Nacional d'Algèria disposen del material necessari per a conservar els documents adequadament. El problema és que els propietaris dels arxius privats són força refractaris a lliurar els documents a l'estat, perquè els consideren com una part del patrimoni i l'herència de la família.

—Però, vós sabíeu que el manuscrit del *Kitab Ta'rih Mayurqa* era a Tinduf?

Muhammad ben Mammar és historiador i professor de la Universitat d'Orà, a Algèria. És el descobridor d'un manuscrit del segle XIII en què es relata la conquesta de Mallorca per part de Jaume I des del punt de vista dels vençuts, els musulmans que habitaven l'illa.

JORDI PLAY

—No. El responsable d'un important centre cultural va obtenir un permís presidencial per entrar en aquest arxiu i va poder digitalitzar uns quants manuscrits. Com que jo treballo amb documentació d'aquesta mena, vaig aconseguir que m'enviés un disc compacte amb les còpies digitalitzades. La meua sorpresa va ser tremenda en descobrir que entre tots aquells manuscrits hi havia el *Kitab Ta'rih Mayurqa*.

—Quina va ser la vostra reacció?

—Per la importància que té, trobar el manuscrit va ser magnífic, una descoberta que em va motivar una alegria indescriptible. Se sabia que havia exis-

tit, perquè molts historiadors antics el citaven i en reproduïen algun fragment, però no hi havia coneixement que s'hagués conservat.

—Què aportarà als historiadors aquesta troballa?

—El manuscrit aporta informació sobre la conquesta de Mallorca que no es troba a cap més document. És, per tant, una nova font que permetrà de comparar la versió àrab de la conquesta amb la versió cristiana. Es tracta d'informació molt important, que pot canviar el concepte que els historiadors tenen de la conquesta.

—Entre més coses perquè expli-

JORDI PLAYA

ca que Jaume I i l'exèrcit català van actuar amb molta crueltat. Els historiadors àrabs tenen una visió sanguinària dels catalans que van conquerir Mallorca?

—En les fonts àrabs de l'època, inclòs el *Ta'rih Mayurqa*, el rei Jaume només és vist com un enemic. El comportament sanguinari cal interpretar-lo en el context de l'època. Una de les claus que dóna Ibn Amira al manuscrit per a entendre la conquesta de Mallorca és que els cristians estaven més ben organitzats i tenien un entusiasme molt gran per aconseguir la victòria. De fet, com reflecteix el *Ta'rih Mayurqa*, l'islam patia un greu conflicte interior. Segons que ens explica Ibn Amira, i aquesta és una de les novetats que aporta la crònica, la desfeta de Mallorca va ser una conseqüència de la desorganització interna.

—Quines semblances i diferències trobeu entre el *Llibre dels fets de Jaume I*, la principal font sobre la conquesta de Mallorca de què els historiadors disposaven fins ara, i el *Ta'rih Mayurqa*?

—No conec a fons el *Llibre dels fets*, perquè no l'he llegit tot. Només en tinc algunes referències, sobretot a través d'historiadors com Guillem Rosselló. Però crec que, en general, no hi ha pas cap gran diferència. El *Ta'rih Mayurqa* aporta detalls que fins ara no se sabien.

—Quina és la importància que els historiadors àrabs atorguen a la pèrdua de Mallorca?

—Mallorca era una ciutat molt important per a l'islam, sobretot per la posició estratègica que havia tingut des de l'antiguitat. Molts escriptors de l'època se'n fan ressò en els texts que ens han deixat i són unànimes a qualificar la caiguda de Mallorca d'esdeveniment major. Fou una gran derrota de l'islam i un cop molt fort per a l'economia d'Al-Andalus.

—A l'estudi introductor que inclou el vostre llibre, que també ha estat reproduït a l'edició en català, també dieu que el manuscrit té un gran valor literari...

—Exacte. És un llibre escrit en un àrab antic força complex, però posseeix un estil poètic que el fa molt bonic.

—Qui era Ibn Amira i per què va escriure el *Kitab Ta'rih Mayurqa*?

—Ibn Amira era un personatge molt conegut a l'època, un home molt culte, historiador i poeta, que va escriure un bon grapat d'obres. Amb la caiguda de València en mans dels cristians es va exiliar al nord d'Àfrica i va ser aleshores que va redactar la crònica de la conquesta de Mallorca. Allà, molt possiblement al Marroc o bé a Tunis, dos dels llocs on va viure, va entrar en contacte amb gent rica que havia hagut de fugir de Mallorca. Ells li van demanar d'escriure la crònica sobre la caiguda de l'illa.

—Aleshores, Ibn Amira no va ser testimoni directe de la conquesta catalana de Mallorca?

—No. De fet, ni tan sols hi va viu-

re. És possible que abans d'exiliar-se d'Al-Andalus fes algun viatge a les Balears, però no crec que fos present a Mallorca durant la conquesta. Allò que va deixar escrit és el que li havien explicat uns altres testimonis.

—L'exili d'intel·lectuals després de la conquesta de Mallorca i València fou un fenomen important?

—Un gran nombre d'intel·lectuals musulmans procedents d'Al-Andalus es van establir al nord d'Àfrica al segle XIII, sobretot després de la pèrdua de València. Això va tenir una gran importància pels llocs on arribaven els refugiats, com per exemple Algèria. Aquest exili va contribuir moltíssim a enriquir la vida intel·lectual, la literària i, fins i tot, la política dels països d'acollida.

—També heu dit que la caiguda de Mallorca va tenir efectes importants per a Menorca...

—Sí. Molts comerciants i intel·lectuals de Mallorca es varen refugiar a Menorca. Això va significar, igualment com va succeir al nord d'Àfrica després de caure València, un enriquiment per a la petita illa veïna. Quan, cinquanta anys després, Menorca va caure a mans dels cristians, aquest fenomen es va repetir, amb tot un contingent d'exiliats que es va desplaçar cap a l'Àfrica.

—Dieu que els arxius del vostre país no es troben en gaire bones condicions. És possible, però, que apareguin més manuscrits semblants al *Ta'rih Mayurqa*?

—Ho veig molt difícil. Sobre la història d'Al-Andalus pot ser que es trobin més coses, però sobre la conquesta de Mallorca dubto que hi hagi més manuscrits.

—L'edició en català del manuscrit ha tingut molt bona acollida, sobretot a Mallorca, on fou el llibre en català més venut el dia de Sant Jordi d'enguany. Quina recepció ha tingut la vostra edició als països àrabs?

—Em consta que a Mallorca el llibre en català ha tingut un gran èxit. Però als països àrabs només ha tingut repercussió entre els especialistes. Això sí, els historiadors que l'han llegit, sobretot a Algèria i també al Marroc, consideren que és una peça extraordinària, d'un gran valor.

Xevi Camprubí